

Nyheter

Västsvrige/Norge

Här tar nazisterna över Norge. Tyska soldater marscherar in i Oslo vid ockupationen 1940.

Bild: TT

Så fraktade nazisterna norska judar till dödslägrer i Polen

Den 26 november 1942 skeppades 529 norska judar till Polen för vidare färd till koncentrationslägret i Auschwitz där alla utom nio mördades. Bland offren fanns Göteborgsfödda Sonja Moritz och hennes familj. Ett stipendium på 650 000 kronor som tilldelats Anna Florén från Ljungskile ska nu ge svenska elever kunskap om den mörka historien.

Tidigt på morgonen den 9 april 1940 ljöd flyglarmet över Göteborg. Yrvakna och panikfyllda göteborgare packade snabbt det nödvändigaste och sprang till skyddsrummen. Sverige höll andan, men kunde efter hand försiktigt andas ut. De tyska flygplanen och stridsfartyg med 8 000 soldater var på väg till Norge som nazisterna ockuperade till krigsslutet 1945.

– Normmännen försökte stå emot men hade ingen chans mot den tyska krigsmaskinen. I juni tog striderna slut. Det fria Norge fanns inte längre, berättar Anna Florén.

Anna Florén, 39, född i Mölndal och uppväxt i Ljungskile, är statsvetare och programchef på Voksenåsen i Oslo, ett svenskt-norskt samsamarbetscenter som i grunden är en gåva från Norge till Sverige som tack för hjälpen under andra världskriget.

I över tio år har Anna Florén varit med och byggt upp verksamheten på Voksenåsen, under senare år med särskilt fokus på Hägkomstprojektet.

Projektet syftar till utbildning och studier i Förintelsens norska spår, autentiska minnesplatser i Norge där svenska högstadie- och

gymnasieelever kan lära mer om konsekvenserna av antisemitism.

– Kunskap är så viktigt. Ett verktyg som med historisk utgångspunkt kan få ungdomar att reflektera över demokrati, tolerans och personligt ansvar, inte minst inför de olika utmaningar och svårigheter som de möter i dag. Om man på plats ser Stortinget, där nazisternas hakkorsflagga vajade, eller kan följa personliga öden genom att få veta mer om personerna och se var de bodde, verkade och lekte, så blir utbildningen och upplevelsen mer påtaglig, säger hon.

För sitt arbete tilldelas Anna Florén 2022 års stipendium på 650 000 kronor av Mical Binfelds stiftelse till minne av Förintelsen. Stipendiet delas ut för åttonde året i rad och uppmärksammas i samband med Förintelsens minnesdag den 27 januari, en manifestation som samlar människor över hela världen.

– Jätteroligt och förstas en ära att få utmärkelsen. Den betyder mycket för att projektet ska nå ut, säger hon.

Den norska delen av Förintelsen, där nazisterna metodiskt rensade ut judar, har särskilt berört Anna Florén. I projektet har man kartlagt ett antal personer och dess öden.

– Som exempelvis Sonja Ester Moritz, som föddes i Göteborg 1911. Hon flyttade till Norge och gifte sig med normannen Aksel Marcus Moritz, född 1906. Han var tryckeriasistent och hon hemsömmerska. De fick två pojkar, Leif Idar och John

”

De allra flesta av de norska judarna mördades direkt. De män som tycktes starka och arbetsföra, bland dem Aksel och hans bror, fick först slava i arbetsläger innan de också dödades

Anna Florén

Angreppet den 9 april 1940. Tyskarna tar över Stortinget.

Bild: NTB

26 november 1942. Med fartyget Donau tvingas 529 norska judar till koncentrationslägret i polska Auschwitz.

Bild: NTB

Judeförföljelse i Norge hösten 1940. Antisemitisk propaganda på skyltfönstret till en butik.

Bild: NTB

Fångar i Auschwitz som befriades av Röda armén i januari 1945.

Bild: SUB

Charles som bara blev nio respektive fem år.

Familjen bodde på Calmeyers gate 15 i Oslo, ett klassiskt arbetarområde som låg nära synagogan och därför lockade många judar till kvarteret.

Den 26 november 1942 är en dag som för alltid är inristad i den norska historien.

Totalt hämtades 529 judar på olika platser i Oslo, allt från spädbarn till personer i 80-årsåldern. Nazisterna förde dem till hamnen där fraktfartyget Donau tornade upp sig i diset.

– Bland dem som greps fanns familjen Moritz. Sonjas make Aksel hade i likhet med andra män arresterats tidigare och förts till hamnen. De är oklart om makarna sågs på piren. Sonja och barnen var troligen bland dem som buntades ihop på lastbilsflak, andra hämtades med taxi, berättar Anna Florén.

På fartyget hystes de i två tränga och kalla lastrum, ett för männen och ett för kvinnor och barn. Några dagar senare, den 1 december, anlöpte fartyget den då tyska hamnstaden Stettin (Szczecin). Därefter fördes fångarna med tåg till koncentrationslägret Auschwitz, Polen, där totalt 1,1 miljoner människor framför allt gasades ihjäl.

– De allra flesta av de norska judarna mördades direkt. De män

som tycktes starka och arbetsföra, bland dem Aksel och hans bror, fick först slava i arbetsläger innan de också dödades, berättar Anna Florén.

– Det är förstås förfärligt på alla sätt och det kan vara svårt att föreställa sig och förstå detta förtelsmaskineri som nazisterna svarade för, en mordisk och industriell utrensning. Med personliga vardagsberättelser och platser där människorna var levande kan grymheten vara lättare för eleverna att förstå. Historien visar att livet är skört, liksom demokratin och rättsstaten, summerar Anna Florén.

Av de 529 norska judar som Hitlers lakejer hämtade den grå och kalla novembermorgonen kunde nio återvända levande till sitt hemland. De hade på olika sätt lyckats klara sig undan bödlarna och räddades med hjälp av de Vita bussarna 1945, en svensk evakueringsaktion under ledning av Folke Bernadotte som riktades mot danskar, normmän och svenskar som under brutala och vidriga förhållanden inväntade döden i nazisternas koncentrationsläger.

Deporteringen av judar var inte så känd i Sverige i början av andra världskriget.

– Dramat i november 1942 blev en vändning – händelsen fick stor uppmärksamhet i media och Sve-

rige fick upp ögonen för vad som pågick. Dåvarande statsministern Per Albin Hansson öppnade i början av december för att Sverige skulle ta emot judar från Norge – men tyskarna sa nej. Först året därpå lyckades man. Totalt tog Sverige emot 60 000 norska flyktingar, säger Anna Florén.

Sverige hjälpte också till med att skicka färdigmonterade hus och annan utrustning till norra Norge där strider pågick och hjälpte också till med mat och andra förnödenheter. Samtidigt fick Sverige kritik från olika håll för att det var si och så med neutraliteten när tyskarna på järnväg i Sverige tilläts transportera soldater och material till och från Norge.

– Många såg det som undfallande. Man kan nog säga att Sverige, som ville hålla sig utanför kriget, stod för både bra och mindre bra saker under den här perioden, inget är helt svart eller vitt. Men Sverige gjorde en hel del för att hjälpa Norge, inte minst var befolkningen som bodde utmed med den långa landsgränsen (Europas längst) behjälplig på olika sätt, säger Anna Florén.

Magnus Vasell
magnus.vasell@gps.se

Fakta: Därför får Anna Florén årets stipendium

Juryns motivering:

Micael Bindefeldts stiftelse till minne av Förintelsen ger 2022 års stipendium till Anna Florén, programchef på Voksenåsen. Hon får det för sitt arbete med utbildning och hägkomstresor till Förintelsens minnesplatser i Norge.

Stipendiet bidrar till att uppmärksamma Förintelsens autentiska minnesplatser i vårt grannland, och möjliggör för svenska skolorndomar att lära sig om konsekvenserna av antisemitism. När historien kommer så nära intill, blir den en ofrånkomlig del även av oss.

På detta sätt bidrar Voksenåsens projekt till att hålla minnet av Förintelsen vid liv.

Anna Florén och Micael Bindefeldt, ordförande för minnesstiftelsen.

Bild: Karl Gabor